

ÖĞRETMEN ADAYLARINA UYGULANAN BİLGİ OKURYAZARLIĞI PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI BECERİLERİ İLE BİLGİSAYAR ÖZ-YETERLİK ALGISI ARASINDAKİ İLİŞKİ

EFFECTIVENESS OF INFORMATION LITERACY PROGRAM APPLIED TO INITIAL TEACHER TRAINING STUDENTS AND RELATION BETWEEN INFORMATION LITERACY SKILLS AND PERCEIVED COMPUTER SELF EFFICACY

Serap KURBANOĞLU* ve Buket AKKOYUNLU**

ÖZET: Bu çalışmada öğretmen adaylarına bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmak amacıyla hazırlanan programın etkililiğine, öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algılarına, bilgisayar öz-yeterlik algısı ile bilgi okuryazarlığı becerileri ilişkisine ve öğretmen adaylarının kendilerini bilgi okuryazarı becerileri açısından nerede gördüklerine bakılmıştır. Araştırmada programda yer alan davranışları ölçmek üzere ön ve son test olarak kullanılan bir test, bilgisayar öz-yeterlik algı ölçeği ve bilgi okuryazarlığı yeterlik algı ölçeği olmak üzere üç ölçek kullanılmıştır.

Sonuçlar, uygulanan programın etkili olduğunu, ancak öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algılarının düşük olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları ile bilgi okuryazarlığı becerileri arasında orta düzeyde bir ilişki bulunmuş, öğretmen adaylarının hem bilgisayar hem de bilgi okuryazarlığı alanlarında daha fazla bilgiye gereksinim duydukları belirlenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Bilgi okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, öğretmen eğitimi, bilgisayar öz-yeterlik algısı, bilgi okuryazarlığı yeterlik algısı

ABSTRACT: In this study, effectiveness of the information literacy program which was developed for initial teacher training students, their perceived computer self efficacy, relation between their perceived computer self efficacy and information literacy achievement were investigated. Where initial teacher training students considered themselves as information literate was also examined.

Three instruments were used for the study: An achievement test which was used as pre and post test, computer self efficacy and information literacy proficiency scales.

The results showed that information literacy program was effective, however, perceived computer self efficacy of the initial teacher training students was low and there was a relationship on a medium level between their perceived self efficacy and achievement of information literacy. It was also found out that initial teacher training students needed more information both on computer and information literacy.

KEYWORDS: Information literacy, computer literacy, teacher education, computer self-efficacy, information literacy self-efficacy

1. GİRİŞ

“Eleştirel düşünme”, “problem çözme”, “karar verme” 21. yüzyıl bireylerinin sahip olmaları beklenen beceriler olarak özetlenebilir. Bilişsel beceriler arasında yer alan bu üç beceri “öğrenmeyi öğrenme” için temel olan becerilerdir. “Öğrenmeyi öğrenme”, bilgi toplumlarında, bireysel, toplumsal ve ekonomik başarı için vazgeçilmezdir (SCANS, 1991; Doyle, 1994; TÜSİAD, 1998).

“Öğrenmeyi öğrenme”, bilgi okuryazarlığının*** da temelini oluşturmaktadır. Bilgi okuryazarı bir bireyden bilgiye gereksinim duyduğunda bunu hissetmesi, bilgi gereksinimini tanımlayabilmesi, gereksinim duyduğu bilgiye ulaşması, elde ettiği bilgiyi değerlendirmesi ve etkili olarak kullanabilmesi beklenmektedir. Bilgi okuryazarı olmak günümüzde bilgiye ulaşma, değerlendirme, düzenleme ve paylaşmada teknolojiyi de etkili olarak kullanmayı, diğer bir deyişle bilgisayar okuryazarı olmayı da içerecek biçimde geniş kapsamlı düşünülmektedir.

Çağın gereksinim duyduğu becerilere sahip, bilgisayar ve bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmede eğitim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Eğitim kurumları söz konusu becerileri göz önüne alarak yeniden yapılanmak başka bir deyişle, öğretim programlarını ve öğret-

* Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi – Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara

**Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi – Eğitim Fakültesi – Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara

*** Bilgi okuryazarlığı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bakınız Kurbanoglu ve Akkoyunlu (2000, 2001, 2002); Kurbanoglu (2001); Akkoyunlu ve Kurbanoglu (2002)

men niteliklerini yeniden gözden geçirmek durumunda kalmışlardır. Başta ABD olmak üzere pek çok ülkede her düzeyden eğitim kurumu bilgi ve bilgisayar okuryazarlığı eğitimine eğitim programları içerisinde yer vermeye başlamıştır (ayrıntılı bilgi için bakınız: ALA, 2000; Spitzer, Eisenberg ve Lowe, 1998, ss. 148-179; Kurbanoglu ve Akkoyunlu, 2001; Akkoyunlu ve Kurbanoglu, 2002; Kurbanoglu 2001).

Amerikan Kütüphane Derneği'nin Bilgi Okuryazarlığı Komitesi tarafından 1989 yılında hazırlanan raporda, bilgi çağında okulların, bir çok öğretim yaklaşımını ve yöntemlerini yeniden ele almak zorunda olduğunun altı çizilmiş, ayrıca öğrenme sürecinin yeniden yapılandırılması ve öğretmenlerin rolünün de yeniden belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (ALA, 1989). Raporda, öğretmenlerin bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmaları gerektiği belirtilmekte, öğretmen eğitiminin bilgi okuryazarlığı ölçütleri göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesi temel önerilerden biri olarak sunulmakta, ayrıca disiplinlere uygun bilgi yönetim becerilerinin geliştirilmesi gibi önerilere yer verilmektedir. "Öğrenmeyi öğrenme" ve "yaşam boyu öğrenme" gibi süreçlerin yetkin bireylerini yetiştirebilmeleri için öncelikle öğretmenlerin bu becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Bilgi okuryazarlığının öğretmen eğitimi içine alınması için bazı çalışmalar başlatılmıştır (bakınız: Breivik, Hancock ve Senn, 1998; ayrıca bakınız Akkoyunlu ve Kurbanoglu, 2002). Öğretmen adayları için bilgi okuryazarlığı programlarının önemi, bilgi okuryazarlığı programını müfredatla bütünleştirmede, teknolojiyi bilgiye ulaşmada bir araç olarak kullanmada ve kütüphanecilerle işbirliğinde yöneticilerin ve öğretmenlerin rolleri gibi konular da Amerikan Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği (Association of College and Research Libraries), Amerikan Okul Kütüphaneleri Derneği (American Association of School Librarians) gibi kütüphanecilik derneklerinin ve bazı eğitim kuruluşlarının değindiği ve üzerinde çalıştığı konular olmuştur (bakınız: AASL, 1998; Libutti ve Gratches, 1995).

Yaşamın her alanında olduğu gibi eğitim or-

tamında da teknoloji kullanımı hızla yaygınlaşmakta ve hızlı bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bu değişime ayak uydurabilmek için öğretmenlerin, öğrencilerinin ve kendilerinin bilgiye ulaşma, kullanma ve paylaşımlarını sağlayacak her türlü aracı öğrenme ortamına getirmeleri gerekmektedir. Yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenme ortamlarında kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin erişebilecekleri bilgi kaynakları elektronik kaynakları da içerecek şekilde genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenme – öğretme süreciyle bütünleştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Söz konusu bütünleştirmenin başarısı teknolojiyi kullanabilmenin yanı sıra öğretmenlerin bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve bilgiyi paylaşma, başka bir deyişle, bilgi okuryazarlığı becerilerini geliştirmelerine bağlıdır (Wilson, 2002).

Sözü edilen becerilere (bilgi okuryazarlığı, teknoloji/bilgisayar okuryazarlığı gibi) sahip ve bu becerileri öğretim sürecinde kullanabilen bir öğretmen, öğrencilerine bu konuda model oluşturabilecek, söz konusu becerilerin öğrencilere kazandırılmasında okul kütüphanecileriyle işbirliği yapabilecek, öğrencileri yönlendirebilecek ve öğrencilerin kazandıkları becerilerin kalıcılığının sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Dünyamızı biçimlendiren ve yaşantımıza hızla giren bilgi ve iletişim teknolojilerinin, öğrenme ortamlarında kullanımı aynı hızda olmamıştır. Bilgiye ulaşmada önemli olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkili olarak kullanılabilmesi için bu teknolojileri kullanacak bireylerin bunları kullanmada kendilerini yeterli ve güvende hissetmeleri gerekir. Daha önce de tartışıldığı gibi, böyle bir süreçte öğretmenlerin yeri ve rolü kaçınılmazdır. Bu nedenle, öğretmenlere bilgi okuryazarlığının yanı sıra, bilgi okuryazarlığı becerilerinin ön koşulu olan bilgisayar okuryazarlığı becerilerinin de kazandırılması gerekir. Bilgisayar okuryazarlığı, kısaca bilgisayar kullanma becerisi olarak tanımlanabilir.

Öğretmenlerin bilgisayarları etkili olarak kullanabilmeleri ve öğrencilerine model olabilmeleri için bilgisayarlar konusunda bilgi sahibi

olmaları ve kendilerini bu alanda yeterli hissetmeleri gerekir.

Bilgiye ve deneyime sahip olmak, erken yaşlarda kullanmaya başlamak bilgisayar öz-yeterlik algısını olumlu yönde etkilemektedir (Aşkar ve Umay, 2001; Karsten ve Roth, 1998a). Öz-yeterlik algısı, “bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip, başarılı olarak yapma kapasitesi hakkında kendine ilişkin yargısı” olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1997’den aktaran Aşkar ve Umay, 2001, s. 1). Bilgisayar öz-yeterlik algısı ise “bireyin bilgisayar kullanma konusunda kendine ilişkin yargısı” olarak tanımlanmaktadır (Karsten ve Roth, 1998b, s. 62). Bu konuda yapılan çalışmalar, bilgisayar öz-yeterlik algısı yüksek olan bireylerin bilgisayara ilişkin etkinliklere katılmada daha istekli olduklarını ve bu tür çalışmalardan beklentilerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu bireyler bilgisayar konusunda her hangi bir güçlükle karşılaştıklarında söz konusu güçle baş etmeleri daha kolay olmaktadır (Karsten ve Roth, 1998b; Compeau ve Higgins, 1995; Hill, Smith ve Mann, 1987). Günümüzde bilgi arama, bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve iletme aşamalarında bilgisayarların bir araç olarak kullanıldığı düşünüldüğünde bilgisayar öz-yeterlik algısının bilgi okuryazarlığı becerilerini etkileyeceği düşünülebilir. Öz-yeterlik algısı arttıkça söz konusu etki olumlu yönde artacaktır.

Bilgi ve bilgisayar okuryazarlığı becerileri öğretmenlere hizmet içi eğitim programlarıyla, öğretmen adaylarına ise hizmet öncesi eğitimle kazandırılabilir. Öğretmen yetiştiren kurumların bilgisayar okuryazarlığı, bilgisayar destekli eğitim, bilgi okuryazarlığı gibi derslere programlarında yer vermeleri giderek kaçınılmaz hale gelmektedir. Ülkemizde öğretmen yetiştiren kurumların da programlarını gözden geçirmeleri ve gerekli değişiklikleri yapmaları sözü edilen gelişmeleri yakalayabilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Konunun önemi göz önüne alınarak öğretmen adayları için bir bilgi okuryazarlığı programı geliştirme gereksinimi duyulmuş ve bu

amaçla araştırmacılar tarafından uygulamalı bir çalışma yürütülmüştür. Yürütülen çalışmayla ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Problem

Bu çalışmada, “Öğretmen adaylarına bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmak amacıyla hazırlanan programın etkililiği, öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları, öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları ile bilgi okuryazarlığı becerileri arasındaki ilişki nedir? ve öğretmen adayları kendilerini bilgi okuryazarlığı becerileri açısından nerede görmektedir?” sorularına yanıt aranmıştır.

Çalışmada bilgisayar öz-yeterlik algısı ile bilgi okuryazarlığı düzeyi arasında bir ilişki olabileceği varsayımından yola çıkılmıştır.

Çalışma Grubu

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Matematik Öğretmenliği Lisans Programı son sınıf öğrencileri çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Çalışma Süreci

Öğrenciler için hazırlanan eğitim programı 2001–2002 öğretim yılı, Bahar döneminde haftada bir saat olmak üzere toplam 12 hafta sürmüştür. Araştırmacılar eğitim sürecine birlikte katılmıştır. Önce ders anlatılmış, daha sonra anlatılan konularla ilgili hazırlanan etkinliklerle öğrencilere uygulama olanağı verilmiştir. Uygulama sonuçları ve varsa karşılaşılan güçlükler izleyen derste tartışılarak öğrencilere dönüt verilmiştir. Araştırmacılar, öğretmen adaylarını “programa karşı ilgileri”, “sordukları sorular” ve “uygulama sırasında karşılaştıkları güçlükler” açısından da gözlemlemiştir.

Yöntem ve Veri Toplama Araçları

Çalışmada betimsel ve deneysel yöntem kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarını ve programın etkililiğini değerlendirmek amacıyla bilgi toplamak için aşağıdaki araçlar kullanılmıştır.

- a. *Ön-Son Test*: Araştırmacılar tarafından eğitim paketinde kazandırılması planlanan davranışları yoklamaya yönelik hazırlanan test, ön – son test olarak kullanılmıştır. Önce 26 madde olarak hazırlanan test farklı gruplara uygulanmış, madde analizi yapılmış, gerekli düzeltmelerden sonra 31 maddelik yeni bir test hazırlanmıştır. Testin güvenilirliği 0.78'dir.
- b. *Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı Ölçeği*: Bu çalışmada Aşkar ve Umay tarafından geliştirilen 18 maddelik ve 5'li Likert tipine uygun olarak puanlanan "bilgisayara ilişkin öz-yeterlik algısı ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.71'dir. (Aşkar ve Umay, 2001). Bu ölçek ön testle birlikte uygulanmıştır.
- c. *Bilgi Okuryazarlığı Yeterlik Algısı Ölçeği*: Araştırmacılar tarafından 33 maddelik bir bilgi okuryazarlığı yeterlik ölçeği geliştirilmiştir. Ön – son testte yer alan davranışlardan oluşan 3'lü Likert tipi ölçek, kazandırılan davranışlarda, öğretmen adaylarının kendilerini bilgi okuryazarlığı becerileri açısından nerede gördüklerini belirlemeye yöneliktir. Ölçekte eğitim paketi içinde yer alan konular sıralanarak öğretmen adaylarından her biri ile ilgili bilgi gereksinimlerini belirtmeleri istenmiştir. Ölçekte sunulan seçenekler "çok gereksinim duyuyorum = 3", "gereksinim duyuyorum = 2" ve "gereksinim duymuyorum = 1" şeklinde puanlanırken, olumsuz cümleler için "gereksinim duymuyorum = 3", "gereksinim duyuyorum = 2", "çok gereksinim duyuyorum = 1" şeklinde puanlama yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.73 bulunmuştur. Bu ölçek son testle birlikte uygulanmıştır.

Öğretmen adaylarına, ayrıca, "Bu dersi aldıktan sonra kendinizi hangi alanlarda yeterli hissediyorsunuz", "Olanak olsaydı bu dersi eğitiminizin hangi yılında almak isterdiniz? ve "Böyle bir ders almış olmanın size hangi alanlarda ne gibi faydası olacağını düşünüyorsunuz?" şeklinde üç açık uçlu soru yöneltilmiştir.

Bu soruların sorulmasındaki amaç programın etkililiği konusunda öğretmen adaylarının görüşlerini ortaya çıkartmaktır.

Öğretim Programı

Öğretmen adaylarına bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırma çalışmasında hedef kitleye ve gereksinimlerine yönelik bir öğretim programı hazırlanmıştır.

Bu program içerisinde "bilgi gereksinimini belirleme", "bilgi erişim araçları", "kütüphane düzeni", "bilgi kaynakları ve türleri", "bilgi kaynaklarını kullanma ve değerlendirme", "bilgisayarla bilgi arama", "bilginin örgütlenmesi", "internet araçları ve kaynakları", "bilginin sunumu/iletimi", "ödev verme", "ödev değerlendirme ölçütleri" gibi konular yer almaktadır.

Öğretmen adaylarının, öğrenimleri sırasında dört saatlik (2 saat kuramsal, 2 saat uygulamalı) bilgisayar dersi almış olmaları program içerisinde teknoloji/bilgisayar kullanımına yönelik temel konulara yer verilmesi gereğini ortadan kaldırmıştır. Öğretim programı hazırlanırken literatürden ve araştırmacıların bu alanda daha önce yaptıkları çalışmalardan yararlanılmış (bakınız: ASSL/AECT, 1998; Iannuzzi, Mangrum II ve Strichart, 1999; Gordon, 2000; Kurbanoglu, 2001; Kurbanoglu ve Akkoyunlu, 2000; 2001; 2002; Akkoyunlu ve Kurbanoglu, 2002), programın hedefleri ve içeriği buna göre belirlenmiş ve gerekli materyaller hazırlanmıştır.

3. BULGULAR VE YORUM

Çalışmadan elde edilen veriler araştırmada yanıt aranan sorulara uygun başlıklar altında sırasıyla ele alınmıştır.

a. Bilgi Okuryazarlığı Programının Etkililiği Nedir?

Sürecin etkililiğini ortaya çıkartmak amacıyla ön – son test modeli kurulmuştur. Öğretmen adaylarının ön ve son testten elde ettikleri başarı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmış, ilgili veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Ön ve Son Test Puan Ortalamaları ve t Değeri

	n	\bar{x}	Doğru Yanıtlama Yüzdesi	ss	t	p	r
Ön Test	68	14.28	46.06	3.93	28.51	0.00	.623
Son Test		25.09	80.94	3.00			

Tablo 1’de de görülebileceği gibi öğretmen adaylarının ön test başarı ortalaması 14.28, son test başarı ortalaması 25.09’dur. Diğer bir deyişle, ön testin doğru yanıtlanma yüzdesi 46.06 iken, son testin doğru yanıtlanma yüzdesi 80.94’dür. Ortalamalar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına t testi ile bakılmış ve sonuçlar son test lehine anlamlı bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar programın başarıya ulaştığı şeklinde yorumlanabilir. Öğretmen adaylarına açık uçlu olarak sorulan “Bu dersi aldıktan sonra kendinizi hangi alanlarda yeterli hissediyorsunuz?”, “Böyle bir ders almış olmanın size hangi alanlarda ne gibi faydası olacağını düşünüyorsunuz?” sorularına verdikleri yanıtlar incelendiğinde de, programın öğretmen adayları için etkili olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının verdikleri yanıtlardan bazıları aşağıda aktarılmıştır:

“Artık kütüphaneye gitmekten korkmuyorum. Bilgisayarla tarama yapma konusunda öğrendiklerim hoşuma gitti. Kütüphane kullanımı, internet kullanımı, ödev hazırlama, ödev verme ve ödev değerlendirme gibi konularda bana çok yardımcı olacak. Öğrencilerim çok şanslı. Tüm yaşamımda bana yardımcı olacağını düşünüyorum.”

“Kütüphane kullanımı, bilgi kaynaklarına ulaşma, kaynakça yazma, alıntı ve gönderme yapma, arama motorlarını kullanma gibi konularda kendimi yeterli hissediyorum. Projelerimi daha bilinçli yapabiliyorum. Öğrencilerime ödev verirken nasıl vereceğimi, onları nasıl araştırmaya yönlteceğimi biliyorum.”

“Ödev hazırlarken yapacaklarım daha net. Kütüphanede araştırma yaparken nelere dikkat etmem ve internette nasıl arama yapmam gerektiği konusunda daha bilinçliyim. Ödev verirken

hangi ölçütler üzerinde durmam gerektiğini biliyorum.”

b. Öğretmen adaylarının Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı Nedir?

Aşkar ve Umay tarafından hazırlanan Bilgisayar Öz-yeterlik Algısı Ölçeği (ölçekle ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: Aşkar ve Umay, 2001) uygulanarak elde edilen sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz - yeterlik Algı Puanlarına İlişkin Değerler

n	\bar{x}	SS
68	2.78	0.42

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının beşli Likert tipi ölçeğe göre madde puanları ortalaması 2.78 bulunmuştur. Elde edilen sonuç “3 = Bazen” seçeneği ile “2 = Nadiren” seçeneği arasında düşmektedir ki bu durum, öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algı puanlarının yüksek olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, Aşkar ve Umay tarafından yapılan çalışma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Öğretmen adaylarının, öğrenimleri sırasında yalnızca bir kez bilgisayar dersi almış olmaları bu sonucu etkilemiş olabilir. Öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımı konusundaki yetersizliklerini sık sık dile getirdikleri uygulama sırasında araştırmacılar tarafından da gözlenmiştir.

c. Bilgisayar Öz -yeterlik Algısı ile Bilgi Okuryazarlığı Becerileri Arasındaki İlişki Nedir?

Öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik

algıları ile bilgi okuryazarlığı becerileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için son test puanları ile bilgisayar öz-yeterlik algı puanları arasındaki ilişkiye bakılmış ve sonuçlar Tablo 3’de verilmiştir. Burada öğrencilerin bilgi okuryazarlığı eğitimi aldıktan ve ilgili becerileri kazandıktan sonraki durumları anlam taşıdığından son test sonuçları dikkate alınmıştır.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-yeterlik Algı Puanları ile Bilgi Okuryazarlığı Son Test Puanları Arasındaki İlişki

	r	p
Son Test	0.499	0.00

Öğretmen adaylarının son test başarı puanları ile bilgisayar öz-yeterlik algı puanları arasında % 49.9 oranında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Buradan öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları arttıkça bilgi okuryazarlığı becerilerinde gösterdikleri başarı da artmaktadır şeklinde bir sonuç çıkarılabilir. Bilgisayar okuryazarlığının bilgi okuryazarlığının ön koşulu olması da bu sonucu desteklemektedir.

d. Öğretmen Adayları Kendilerini Bilgi Okuryazarlığı Becerileri Açısından Nerede Görmektedirler?

Öğretmen adaylarının kendilerini bilgi okuryazarlığı becerileri açısından nerede gördüklerini belirlemek amacıyla uygulanan ölçekten elde edilen sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı Öz-yeterlik Algı Puanları

Bilgi Okuryazarlığı Öz-yeterlik Algı Puanı	n	\bar{x}	ss
	68	40.17	11.69

Araştırmacılar tarafından hazırlanan 33 maddelik ölçekten elde edilen sonuçlara göre puanların dağılımı;

“93 - 62 = çok gereksinim duyuyorum

61 -31 = gereksinim duyuyorum
30 - 0 = gereksinim duymuyorum”
şeklinde yapılmıştır.

Öğretmen adaylarının puan ortalaması 40.17’dir. Eldeki dağılım ölçeğine göre bu sonuç “61-31 = gereksinim duyuyorum” aralığına düşmektedir. Bu durum öğretmen adaylarının bu konuda bilgileri olduğu ancak daha fazla bilgiye gereksinim duydukları şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilere açık uçlu olarak sorulan “Olanak olsaydı bu dersi eğitiminizin hangi yılında almak isterdiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde de, öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı eğitimini daha önceki yıllarda almış olmalarının daha uygun olacağını ve daha fazla bilgiye gereksinim duyduklarını belirttikleri görülmektedir. Öğretmen adaylarının verdikleri yanıtlardan bazıları aşağıda aktarılmıştır:

“Öğrenciliğimin ilk yıllarında almak isterdim o zaman daha çok uygulama olanağı bulur ve daha çok şey öğrenebilirdim.”

“Kesinlikle birinci sınıftan itibaren almak isterdim. Bir çok ödevimi yanlış hazırladığımı, kaynakları nasıl bulabileceğimi ve bulduklarımı nasıl ifade edebileceğimi bilmediğimden çok uğraştığımı düşünüyorum. Ayrıca, erken yıllarda olsaydı bu konuda daha çok bilgi öğrenebilirdim.”

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmen adaylarına bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmak amacıyla hazırlanan programın etkililiğinin, öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algılarının, bilgisayar öz-yeterlik algıları ile bilgi okuryazarlığı becerileri ilişkisinin ve öğretmen adaylarının kendilerini bilgi okuryazarlığı becerileri açısından nerede gördüklerinin araştırıldığı bu çalışmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Öğretmen adaylarına bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmak amacıyla hazırlanan program etkili bulunmuştur. Elde edilen sonuç öğretmen adaylarının görüşleri-

le de desteklenmektedir. Bu tür programların sürekliliği sağlanmalı ve eğitim fakülteleri içinde yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılmalıdır. Söz konusu çalışmalarda eğitim fakülteleri ve kütüphanecilik bölümlerinin işbirliği gereklidir.

- Öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algı puanlarının yüksek olmadığı görülmüştür. Bunun sebepleri araştırılmalı ve adayların bilgisayar öz-yeterlik algılarını yükseltmek için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu kapsamda bilgisayar okuryazarlığı ders saatlerinin artırılması, ders içeriklerinin gözden geçirilmesi, öğrencilerin bu dersten kazandıkları becerilerin diğer derslerde de kullanılarak geliştirilmesi ve kalıcı olması sağlanabilir.
- Öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algısı ile bilgi okuryazarlığı başarı düzeyleri arasında orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin bilgisayar okuryazarlığı düzeyleri arttıkça bilgisayar öz-yeterlik algıları yükselecek, bilgisayar öz-yeterlik algıları yükseldikçe bilgi okuryazarlığı becerilerindeki başarıları artacaktır. Bu bağlamda bilgisayar ve bilgi okuryazarlığı eğitim programları birlikte düşünülmeli ve birbirlerini tamamlayacak şekilde planlanmalıdır. Bu alanda yapılacak çalışmalar iyi bir teknoloji alt yapısı, kapsamlı ve güncel bir kütüphane koleksiyonu, çağdaş kütüphane hizmetleri, söz konusu eğitim programlarını yürütecek deneyimli eğiticiler ve disiplinler arası işbirliğini gerektirmektedir.
- Öğretmen adaylarının kendilerini bilgi okuryazarlığı becerileri açısından çok yeterli görmedikleri ve daha fazla bilgiye gereksinim duydukları belirlenmiştir. Bu 12 saatlik bir programın bu alandaki bilgi açığını kapatmak için yeterli olmadığını göstermektedir. Bilgi edinen öğrenci, eksiklerini daha bilinçli şekilde fark edebilmektedir. Daha uzun süreli ve daha kapsamlı, özellikle uygulama ağırlıklı programlar çok daha faydalı olacaktır.

- Öğretmen adayları böyle bir eğitimi daha erken yıllarda almış olmanın kendileri için çok daha yararlı olacağını belirtmişlerdir. Bilgi okuryazarlığı eğitiminin üniversitenin ilk yılında verilmeye başlanması ve gereksinimlere göre daha sonraki yıllarda devamı öğrencilerin eğitim sürecini ve başarılarını olumlu yönde etkileyecek, bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için adaylara süre tanınmış olacaktır.

Yaşanan değişimlerin bir gereği olarak bilgi okuryazarlığı eğitiminin, her öğrencinin eğitim sürecinin bir parçası olması artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Bilgi okuryazarlığı eğitiminin başarıya ulaşabilmesi öğretmenlerin de bu becerilere sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle öğretmen adaylarının bu konuda eğitimi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- AASL/AECT (American Association of School Librarians ve Association for Educational Communication and Technology). (1998). *Information literacy standards for student learning*. Chicago: American Library Association.
- ALA (American Library Association). (2000). *Information literacy: a position paper on information problem solving*. ALA. [Çevrimiçi]. Elektronik adres: http://www.ala.org/aasl/positions/PS_info-lit.html [14. 6. 2002].
- ALA (American Library Association). (1989). *Presidential Committee on Information Literacy. Final Report*. [Çevrimiçi]. Elektronik adres: <http://www.ala.org/acrl/nili/ilit1st.html> [14. 6. 2002].
- AASL (American Association of School Librarians). (1995). *Competencies for prospective teachers and administrators*. Chicago: American Library Association.
- Akkoyunlu, B. ve Kurbanoğlu, S. (2002). "Öğretmenlere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması üzerine bir çalışma". *Türk Kütüphaneciliği*. 16(2): 123-138.
- Aşkar, P. Ve Umay, A. (2001). "İlköğretim matematik öğ-

- retmenliği öğretmen adaylarının bilgisayarla ilgili öz-yeterlik algısı." Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Dergisi. 21: 1- 8.
- Breivik, P. S., Hancock, V. & Senn, J. (1998). *A progress report on information literacy: An update on the American Library Association Presidential Committee on information literacy: Final Report*. Chicago: ALA, Association of Research Librarians.
- Compeau, D. R. ve Higgins, C. A. (1995). "Computer self efficacy: Development of a measure and initial test." *MIS Quarterly*. June, 189 – 211.
- Doyle, C. S. (1994). *Information literacy in an information society: A concept for the information age*. Syracuse, NY: ERIC Clearinghouse on Information Technology. ED 372 756.
- Gordon, C. (2000). *Information literacy in action*. Glasgow: John Datt Educational Ltd.
- Hill, T., Smith, N. D., ve Mann, M. F. (1987). "Role of self-efficacy expectations in predicting the decisions to use advanced technologies: The case of computers." *Journal of Applied Psychology*, 72(2): 307-313.
- Iannuzzi, P., Mangrum II, C. T. & Strichart, S. S. (1999). *Teaching information literacy skills*. Boston: Allyn and Bacon.
- Karsten, R. ve Roth, M. R. (1998a). "The relationship of computer experience and computer self-efficacy to performance in introductory computer literacy courses." *Journal of Research on Technology Education*. 31(1): 14-24.
- Karsten, R. ve Roth, M. R. (1998b). "Computer self efficacy: A practical indicator of student computer competency in introductory IS courses." *Informing Science: The International Journal of an Emerging Discipline*. 1(3): 61-68.
- Kurbanoğlu, S. (2001). "Öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasının önemi ve okul kütüphanelerinin bu alandaki rolü." *Bilgi Dünyası*. 2 (1), 1-19.
- Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2000). *Lifelong learning an increasingly globalised world of information. An information literacy project for K12*. 66. IFLA Genel Konferansında sunulmuş poster. Kudüs, İsrail.
- Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2001). "Öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması üzerine bir çalışma". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21, 81 – 87.
- Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2002). "Bilgi okuryazarlığı: Bir ilköğretim okulunda yürütülen uygulama çalışması ". *Türk Kütüphaneciliği*, 16(1): 20 - 40.
- Libutti, P. ve Gratches, B. (Eds.). (1995). *Teaching information retrieval and evaluation skills to education students and practitioners: A case book of applications*. Chicago: American Library Association.
- SCANS (1991). *What work requires of schools: a SCANS report for America 2000*. The Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills, U. S. Department of Labor. [Çevrimiçi]. Elektronik adres: <http://www.uni.edu/darrow/frames/scans.html> [10.3. 2002].
- Spitzer, K. L., Eisenberg, M. B. & Lowe, C. A. (1998). *Information literacy: essential skills for the information age*. Syracuse: ERIC Clearinghouse on Information Technology. (IR-104).
- TÜSİAD (1998). *Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin yeniden yapılandırılması*. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (Rapor No: TY/184/1999). [Çevrimiçi]. Elektronik adres: <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/mesleki/mesleki02-1.pdf>. [14. 10. 2001].
- Wilson, K. (2002). *Information literacy in the classroom: Coping strategies employed by teachers*. 1st International Conference on IT and Information Literacy. [Çevrimiçi]. Elektronik adres: <http://www.iteu.gla.ac.uk/itlit/papers/ab44.html> [10. 5. 2002]